

Litteraturhistorien som møde i nuet

Ved Birgitte Darger, lektor i dansk på Christianshavns Gymnasium og ekstern lektor på SDU

Ansvarshavende for tidsskriftet *Dansknoter*

**Anmeldelse af *Læsninger på tværs. Litteraturhistorie i praksis*,
red. Lars Handesten, Jon Helt Haarder og Camilla Schwartz
Spring, 2022, 414 sider**

“Gamle tekster taler ikke kun om gamle dage, nye ikke kun om nu, og hvis ikke tekster bliver brugt af stadig nye læsere i stadigt nye nuer, tier de, forsvinder og kan ikke rækkes videre til næste” står der s. 9 i indledningen til bogen *Læsninger på tværs. Litteraturhistorie i praksis*. Og bogen forklarer s. 10 sit eget ærinde: “Bogen her er da i sidste ende en pragmatisk insisteren ikke bare på litteraturens vigtighed i al abstraktion, men også på uddannelsessystemets litteraturundervisning som en af de vigtigste rammer om litteraturens fortsatte liv imellem os og vores egne liv i den”.

Med et sådant smukt ønske om fortidens og nutidens møde med og gennem litteraturen og undervisningens rolle heri kan man som danskunderviser i gymnasiet kun blive glad og fristet til at læse videre. Og efter endt læsning er min opfattelse at bogen leverer et meget vigtigt bidrag i den fortsatte samtale om undervisningsfaget dansk.

Litteraturhistorien er en af de store fortællinger i gymnasiets danskfag. Den sætter rammen for valg af skønlitterære tekster (og andre tekster), for deres tolkning, for didaktikken, for eksamen. Litteraturhistorien kobler tekster, og vi ved godt at den lader et meget stort reservoir af tekster falde uden for. Historien om perioder der afløser perioder, afgør hvad vi opfatter og læser som centralt, og den skaber hierarkier mellem vigtigt og uvigtigt.

Det befriende, men også udfordrende, ved bogen *Læsninger på tværs* er at litteraturhistoriens hierarkier rystes rundt, og årsagssammenhænge og logikker udfordres. Det gør det ikke nemmere at være dansklærer der skal planlægge sin undervisning, men det gør det måske nemmere at få fortid og nutid til at mødes i litteraturen.

“Kontekst stinker” lyder udsagnet fra Rita Felski som ofte citeres i bogen og udfordrer en fuldstændig grundlæggende opfattelse i gymnasiets danskfag om at det er fagligt vigtigt at koble litteraturen til dens samtid.

Spørgsmålet fra bogens forskere til os undervisere lyder: Kan læserne på en og samme tid blive kritiske læsere af fortidens litteratur og bogelskere i deres egen tid. Kan litteratur blive “a matter of concern” og ikke alene “matter of fact”? (s. 11, citaterne er fra Bruno Latour 2004).

Læsninger på tværs rummer artikler fra forskere på landets dansk- og litteraturstudier, og bidragene er samlet i tre dele: en teoretisk start, en midte med artikler der fokuserer på modtagelsen af litterære værker, og en tredje del hvor artiklernes forfattere læser litteratur på tværs af tid og hierarkier. Alle tre dele er inspirerende og sørger for at man som danskfaglig underviser gennem 30 år rammes på vanerne.

Ifølge forskerne vil det være befordrende hvis historien forstås som et pulterkammer eller et sammenkrøllet stykke papir med forbindelseslinjer på kryds og tværs (s. 33, citat Felski 2011). For værker følger rent faktisk ikke hinanden i et lineært forløb som den tidslinje vi dansklærere ofte illustrerer litteraturhistorien med på tavlen. Det er et inciterende blændværk vi skaber sammen med eleverne når vi lader som om der er sammenhæng mellem tekster og de udpegede kontekster og perioder. Er der i virkeligheden ikke tale om cirkelslutninger? spørger Lars Handesten og Simona Zetterberg-Nielsen i artiklen “Introduktion til litteraturhistorisk teori og metode” (s. 31). Litteraturhistorikeren samler og udpeger forfatterernes motiver og temaer som karakteristiske for en tid, hvorefter de placerer forfatterne i selvsamme tid og, voila, det hele passer.

Artiklen skitserer forskellige opfattelser af kontekster for litteraturen, en såkaldt maksimalistisk, minimalistisk og mikrohistorisk. Eksempler på mikrohistoriske litteraturhistorier er ifølge forfatterne Anne-Marie Mais litteraturhistorier med stedet som udgangspunkt og *Informations 20 for 20* af Nexø, Skyum-Nielsen og Routhe-Mogensen. I den mikrohistoriske tilgang styrer andre systematikker end forestillingen om en fremadskridende udviklingslinje.

Handesten og Zetterberg-Nielsen skriver: “I dag betragtes litteraturen ikke som en simpel afspejling af samfundsmæssige, psykologiske og eksistentielle problemstillinger, men som en aktiv og original part i udpegningen og bearbejdningen af dem” (s. 35). Og som en vigtig tilføjelse hertil understreger de at vi ikke nødvendigvis skal læse tekster som repræsentanter for en generel tendens i en periode (s. 37), men mere som eksempler på mulige holdninger og praksis. Dette er en nyttig vinkel.

Lasse Horne Kjældgaard opfordrer på linje hermed i sin artikel “Periodebegreberne i dansk litteraturhistorie” (s. 50) til at man i danskfaget og i forskningen hele tiden har for øje at perioderne er konstruktioner, og at de ofte ikke er sammenlignelige. Symbolismen synes

fx at være defineret fra en anden tænkning end Oplysningen (s. 51). Mens den første periodebetegnelse fokuserer på skønlitteraturens egne indre anliggender, er Oplysningen en kategori der ud over litteratur og kunst indbefatter tænkningen i perioden og tidsrummets historiske begivenheder.

En vigtig og aktuel pointe hos Kjældgaard er at kvindelige forfatterskaber ofte falder uden for periodiseringerne (s. 53) hvilket kaster lys over hvorfor kanoniseringer måske udelader netop de forfatterskaber.

Kan man så droppe perioderne? De er didaktisk nyttige og kan faktisk illustrere sammenhæng peger Kjældgaard på (s. 59). Men opfordringen lyder: "I praksis bør brugen af et periodebegreb altid være et postulat eller i hvert fald et oplæg til diskussion. En periodebestemmelse bør derfor heller ikke være en konklusion på en litteraturhistorisk læsning, men snarere et heuristisk udgangspunkt for den" (s. 62). Fx kan man åbne kontekstualisering til en periode med et spørgsmål om hvordan en given tekst kan siges at stemme overens med perioden eller udfordre forståelsen af den.

Hvis historien skal ses som et krøllet stykke papir, er det måske snarere forbindelseslinjer på tværs af tid, begivenheder, genrer og værker og aktualiseringer der er meningsfuld litteraturhistorie. Sådanne kontekstforståelser giver bogens sidste del bud på. Undersøgt bliver fx sonettens tidsrejse via forskellige værker. En anden artikel undersøger drømmen om transcendens som den ses hos Strunge og Bowie m.fl., og en tredje hysteri som en måde at være både i opposition og i afmagt på samme tid. Gåture kobles til identitetsfortællinger over tid, ghettoen og skoven undersøges som motiv, og apati og følelsernes historie ses i litterære værker.

Bogens midterste del udfolder interessante aspekter af receptionshistorien. Modtagelsen af værker af Tove Ditlevsen, Amalie Skram, Johannes V Jensen tematiseres, ligesom det undersøges hvordan et fænomen som paratekst kan læses og forstås i værker hvor genren er ny og udefineret eksemplificeret ved 1700-tallets romangener og nutidens autofiktion.

Det er slående at mange af bogens artikler aktualiserer litteraturhistorien ved at være opmærksom på litteraturens tematisering af naturen, menneskets forhold til planeten, til det der findes hinsides det menneskelige. På den måde viser litteraturteoretikerne at de også er historiske væsener der leder efter motiver og tematikker og kontekster at forstå aktuelle spørgsmål i. Og artiklerne viser vejen for ønsket om at gøre litteraturlæsningen til nutidige vigtige møder – *a matter of concern*.

Det skal vi huske som undervisere når vi vælger litteratur ud til pensum i skolen: at vove sammenligninger uden at de skal passe ind i stramme periodiseringer. At tillade eksamenssvar der ikke reproducerer de litteraturhistoriske overbliksværkers sandheder. Måske kan vi på den måde åbne for forståelse af tekster mellem fortid og nutid og etablere et møde i nuet hvor eleverne bliver læsere.